

waargenomen. De temperatuur daalde niet en het zuurstofverbruik bleef onaangetast. Van een soort winterslaap is volgens de schrijvers geen sprake.

F. T. G. PRUNTY, R. R. McSWINEY, I. H. MILLS en M. SMITH, *The effects of aldosterone in Addison's disease and adrenal pseudohermaphroditism*. — Met dit nieuwe middel, dat in extracten van de bijnierschors wordt aangetroffen, werd retentie van natrium en chloor bereikt.

J. W. PAULLEY, R. JONES, W. P. D. GREEN en E. P. KANE, *Myocardial toxoplasmosis*. — Deze hartaandoening werd bij 3 patiënten toegeschreven aan toxoplasmosis, mede omdat de serologische proeven positief uitvielen.

W. MITCHELL, M. A. FALCONER en D. HILL, *Epilepsy with fetishism relieved by temporal lobectomy*. — Casuïstiek.

W. H. HELM, J. R. MAY en J. I. LIVINGSTONE, *Long-term oxytetracycline (terramycin) therapy in advanced chronic respiratory infections*. — Meer dan de helft van de patiënten reageerden gunstig op behandelingskuren van 6-30 maanden.

E. VAN HAEFTEN

BRIEVEN UIT DEN VREEMDE



GENEESKUNDE IN HET AMAZONE-GEBIED (IV)

Geachte Redactie,

Wanneer U een indruk hebt gekregen van de verre van volmaakte gezondheidszorg in de grote steden met hun moderne ziekenhuizen, die helaas voor het grootste deel der inwoners even onbereikbaar zijn als de wel-onderlegde artsen, zult U zich met bange voorvoelens wenden tot de geneeskundige verzorging langs de vele grote rivieren en in de ondoordringbare wouden. Maar toch zal het U enige moeite kosten zich mijn positie in te denken, toen ik mij een ietwat vaste verblijfplaats had gekozen in de bisschopsstad Tefé, dat nog 1000 km stroomopwaarts ligt boven Manaus en 3000 km boven Belém. Ik was er de enige aanwezige arts en mijn naaste collega's woonden 1000 km stroomafwaarts, slechts per vliegtuig of per kano bereikbaar. Deze hele stad, deze hele parochie, die tienmaal zo groot is als Nederland, is aan de kwakzalverij en de tovergeneeskunde overgelaten.

Dit feit zal U waarschijnlijk evenzeer doen ontstellen als het mij deed. Een bisschopsstad, hoofdstad van een prefectuur, uitgerust met electriciteit (al brandt dat meestal niet) en met waterleiding (al heeft die in haar dertienjarig bestaan nooit een druppel water gegeven), een stad met een cathedraal, een stad die zelfs op de Bos-atlas van Uw kinderen staat, en dan geen enkele arts in een omtrek van meer dan 1000 km naar alle windstreken! De semi-overheidsgezondheidsdienst, kortweg de S.E.S.P. genaamd, is een door de Staat gesteunde instelling, die zich in heel Brazilië zeer verdienstelijk maakt voor de volksgezondheid. Ook in Tefé was een Sesp-post met een goed ingerichte polycliniek, met een echte verpleger en met een arts, die telkenjare door een andere werd vervangen, maar die gewoonlijk zeer kort na zijn aankomst met vakantie ging om nooit weer terug te komen. Practisch gesproken beschikte Tefé dus niet over een arts en gedurende de drie maanden van mijn verblijf in Amazonas was ik in deze bisschopsstad met haar 900 inwoners en in heel dit eindeloze ontoegankelijke gebied met zijn naar schatting 17.000 mensen dus werkelijk de enige aanwezige arts.

Het zal U dus zeker niet verwonderen dat mijn practijk zich daar ontwikkelde met de ontembare groei van het omringende oerwoud zelve. Ik was er de dokter, al moest ik na meer dan 25 jaar gynaecologie ook mannen behandelen, hetgeen ik volkomen ontwend ben en zieke kinderen, die ik griezelig breekbaar vind. Ik moest mij wijden aan etterige, koperkleurige huiden, terwijl ik niet eens van blanke huiden verstand heb, en ik moest mijn licht laten schijnen over oogziekten, over de talrijke rheumatische aandoeningen, over darm-infecties en over slangenbeten, waarvan ik nooit de geheimen heb kunnen doorgronden. Hoe dikwijls heb ik niet gewenst een goede en ervaren huisarts te zijn. Maar ik was nu eenmaal gynaecoloog, wat mijn grootse successen echter niet in de weg bleek te staan.

Ik was weldra een befaamd geneesheer geworden, want om een van de mooiste aphorismen van de oude SOER aan te halen: mijn blik werd niet vertroebeld door de kennis. Mijn dagelijkse spreekuren liepen op tot meer dan vijftig, zestig patiënten, die soms dagen en nachten achtereen over de brede rivieren hadden moeten roeien om mij te kunnen consulteren. Inderdaad was hier in het land der blinden éénoog koning!

Dank zij de aanbevelingsbrieven van de consul-generaal van Brazilië te Amsterdam kreeg ik de volle steun van de gouverneur van de staat Amazonas en op diens aanwijzing ook die van de prefect van Tefé. Toen ik mij na aankomst bij deze magistraat presenteerde, stelde

hij mij spontaan alles ter beschikking wat zijn prefectuur — vele malen zo groot als Nederland — te bieden had. Nadrukkelijk verzekerde hij mij, dat ik maar had te kijken om voor mijn patiënten te krijgen wat er was. Dit was, zoals hij mij verzekerde, geen Portugese belofte, doch de blote werkelijkheid.

Een week daarna verscheen er een broodmagere moeder op mijn spreekuur met een uitgemergeld kind, dat zo uit een Duits concentratiekamp leek te komen. Het was een tamelijk lange baby van een jaar met een oude-mannetjesgezicht van vel over been. Zijn zwaar-moedige, grote, zwarte ogen keken mij verwijtend aan en zijn rimpelige mond uitte slechts piepende schreeuwttjes. Ik onderzocht het kind, zo goed als een gynaecoloog dat vermag, maar ik kon slechts een vergevorderde ondervoeding diagnostiseren. 's Middags zou het watervliegtuig landen, op weg naar Manaos. Met een opnamebriefje van de prefect zou het kind, dat voor weinig geld meegenomen zou kunnen worden naar Manaos, daar in een ziekenhuis onderdak kunnen vinden. De veertien dagen, die het daar zonder twijfel nodig zou hebben om weer tot een menskind te worden vervormd zou de moeder kunnen gebruiken om naar Manaos te roeien. Daar kon zij dan het kind weer ophalen om er mee naar haar woonplaats terug te keren.



Ziekenvervoer

Ik vroeg mijn gastheer, de Nederlandse bisschop Monseigneur DE LANGE, om een officiële brief aan de prefect te willen schrijven om mijn verzoek om hulp te ondersteunen, dat ik in een even officiële brief met evenveel indrukwekkende lakken onder diens geëerbiedigde aandacht bracht. De broeder, die mij altijd op het spreekuur terzijde stond, bracht de brieven en geleidde moeder en kind met verschuldigde eerbied voor de dikke prefect. Deze was diep bewogen en riep luide uit dat dit nu werkelijk eens een geval was, waarin de Gemeenschap reddend kon optreden. Hij zag het als een plicht voor de prefectuur, hier handelend op te treden. Moeder, kind en broeder bracht hij zelf zonder de minste aarzeling naar het vertrek van de kassier en liet die aan de van blijde hoop zwetende moeder 15 cruzeiros uitbetalen, oftewel bijna één gulden en twintig centen!

Na twee dagen ging ik met lood in de schoenen het uitgeteerde kind nog eens opzoeken: het kind was dood en de moeder dronken, omdat zij van die vijftien cruzeiros maar een fles cachaça (jenever) had gekocht.

Het is te begrijpen, dat steunend op zo'n basis het practiseren uiterst moeilijk was. Talrijke mensen die mij consulteerden, kon ik niet helpen wegens gebrek aan voedingsmiddelen, aan verplegingsmogelijkheden, aan operatieruimte zonder ongedierte, en wegens gebrek aan kennis. Maar dat laatste wilden de mensen niet geloven. Ik wist nu eenmaal alles en daarmee uit! Mijn verblijf in Tefé heeft niet lang genoeg geduurd om ze tot een ander inzicht te brengen, zodat ik mijn roem niet heb overleefd.

Het feit, dat ik vooral in den beginne van hun taal niets terecht bracht, werd mij geenszins kwalijk genomen. Wanneer zij tevergeefs luide tegen mij begonnen te schreeuwen in de naïeve veronderstelling, dat ik dan „nossa lingua” wel zou verstaan, keken zij elkaar vragend

aan met blikken van: „snap je nou zo'n rare etrangero? Ik zeg het toch luid en duidelijk genoeg!”

Bij de spreekuren was dan ook altijd de onvolprezen en toegewijde broeder CANISIUS aanwezig, die mijn ijverige tolk, secretaris en assistent was, al was hij geen broeder-verpleger, maar bouwbroeder, die verstand had van hout, van kalk en van steunijzers. Bij het beoordelen van mijn moeilijkheden mag U niet vergeten dat ik, als niet-Katholiek de gast was van de Katholieke missie, en in Tefé dus in een mannenklooster woonde. Maar er kwamen ook vrouwen op het spreekuur, die ik tegen de gewoonte van de streek in, soms wilde onderzoeken. Zij zelve maakten daar nooit bezwaren tegen. De kommer en ellende hadden haar mees-tentijds wel murw gemaakt. Maar als ik met één vinger naar het bloesje wees, snelde de broeder met waardigheid de kamer uit en sloeg de deur achter zich dicht. Gelukkig was er boven de deur een groot bovenlicht zonder glas. Ik stelde dus tijdens het onderzoek luide mijn vragen aan de min of meer ontklede patiënte. De broeder, die in de brede gang tussen de aandachtig meeluisterende patiënten stond, brulde mijn vraag in het Portugees naar mijn slachtoffer, dat luidkeels antwoordde. Onmiddellijk daarna galmde dat antwoord in het Nederlands uit des broeders baard door het bovenlicht naar binnen. Zo vorderde het onderzoek vlot, tot ik verheugd kon melden dat het bloesje weer netjes dicht was. De broeder slipte dan snel naar binnen om samen met mij ijverig voort te gaan met de ernstigste ziekten en met de meest dwaze onbenulligheden.

Door de voorspraak der autoriteiten kreeg ik al heel spoedig de volle hulp en medewerking van het gezondheidshuis van de Sesp, waar de verpleger zetelde met wat administratief personeel, dat de staten en statistieken moest bijhouden van de successen van de dokter, die er niet was. Ik kon er narcose-onderzoek verrichten, als ik zelf maar evipan of pentothal inspoot en ik kon er de „petite chirurgie” bedrijven. De grote operaties durfde ik toch niet aan, hoewel ik een uitgebreid instrumentarium had meegenomen. Want talloze insecten waren wél overal te vinden, doch verpleging nergens. Toch was de hulp van de Sesp, die bovendien mijn recepten klaar maakte, de grote verbanden legde, laxeerde voor wormkuren, injecties gaf en zelfs infusies, van onschatbare waarde.

U zult zich dus mijn pijnlijke verbazing en de machteloze verontwaardiging van de bevolking kunnen voorstellen, toen op een kwade ochtend de patiënten met hun recepten en verzoeken in de hand naar mij terugkeerden met de sombere mededeling, dat de Sesp geen hulp meer verleende en niets meer voor mij deed. Wel echter zelf spreekuur hield . . . zonder arts. De prefect telegrafeerde naar Manaos, naar Belém en naar Rio de Janeiro. De mensen foeterden en kankerden zo luid als kabokels durven te kanken, maar niets hielp. Het is mij zelfs niet gelukt een officiële of zelfs maar ondershandse mededeling, laat staan een verklaring te krijgen van het beëindigen van deze voor de volksgezondheid toch zo noodzakelijke samenwerking die ruim twee maanden lang door geen enkele wanklank was verstoord.

Dat gebrek aan medewerking gaf soms tot grote moeilijkheden aanleiding, bij voorbeeld toen ik op een van de laatste dagen van mijn verblijf te hulp werd geroepen door een vrouw in partu met een kind in dwarsligging, met een uitgezakt handje en een uitgezakte navelstreng. Twee dagen en twee nachten had zij in een open kano gelegen, die geroeid was door de meer toegewijde dan deskundige vroedvrouw. Denkt U zich eens even in, wat er zich al moet hebben afgespeeld eer een barende ertoe besluit een kanotocht van tweemaal vierentwintig uur te ondernemen naar een dokter die zij nooit heeft gezien. Maar het ging dan ook om een dwarsligging, die volgens 's lands opvattingen een wisse dood betekende.



Raimonda, door een schorpioen gebeten

De vroedvrouw putte zich uit in verontschuldigingen omdat zij mij kwam lastig vallen. Zij had aan het uitgezakte handje getrokken zo hard als zij maar kon. Doch helaas tevergeefs. Om het mij toch zo gemakkelijk mogelijk te maken had zij de uitgezakte navelstreng maar vast volgens de regelen van de kunst afgebonden. Echter zonder er zich van tevoren van op de hoogte te stellen of die nog klopte.



„De geneesheer zal de gezondheid en het leven van uw kind beschermen”
(Affiche van de S.E.S.P.)

Met een priester naast mij ben ik aan de versie en extractie begonnen, die mij een vol half uur en zeker een halve liter zweet kostte. Tot mijn grote vreugde en opluchting gelukte het mij het dode kind zonder enige complicatie ter wereld te brengen terwijl ik met een forse prophylactische dosis penicilline de operatie beëindigde.

's Avonds maakte de patiënte het best en toen ik de volgende ochtend mijn kraamvrouw wilde bezoeken, bleek dat zij met de vroedvrouw alweer per kano de terugtocht naar haar woning had aanvaard. Algemeen werd mijn versie en extractie die een primeur voor de hele streek betekende, als een soort wonder beschouwd, want dwarsliggingen behoorden nu eenmaal door de dood te worden gevolgd. Het wonder werd algemeen druk besproken en er werd bij gezegd, dat zij van mij eigenlijk ook niet anders hadden verwacht. Noblesse oblige!